

Окремі нотатки до з'ясування поняття «художня освіта»

Тетяна Паньок,

кандидат мистецтвознавства,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

Шерш ніж з'ясувати історико-методичні засади художньої освіти в Україні у ХХ сторіччі, необхідно критично поглянути на ступінь вивчення шляхів розвитку теоретичної думки у художньо-педагогічній практиці. Дослідження будь-якого явища розпочинається насамперед з визначення його сутності. Як свідчить аналіз наукових досліджень і літератури, в останні роки збільшився науковий інтерес до художнього життя країни і передусім до художньо-педагогічної освіти. Проте чіткого визначення дефініцій «художня освіта» досі не існує. Натомість існує певна тотожність, а часом й плутанина понять «мистецька освіта», «мистецька чи художня школа», «естетичне виховання», «художньо-естетичний розвиток», що застосовуються у значенні «художня освіта». Перегляд інформаційно-словникової бази теж не дає чіткого визначення щодо розуміння термінологічної суті.

Будь-яке визначення термінології повинне містити внутрішню суголосність усіх своїх ознак. І тому, з одного боку, офіційна наука намагається представити «художню освіту» як історично цілісний факт, але з іншого боку, в ході цього ж історичного розвитку саме на цьому тлі впроваджувалися до життя нові наукові концепції «художньо-педагогічного» процесу в Україні.

Проте, приступаючи до аналізу наукової літератури з метою вивчення термінологічної суті «художня освіта», важливо

не тільки надати обґрунтування терміна, але й висвітлити його крізь призму поняттєво-термінологічного апарату педагогіки, що є необхідною умовою в теорії сучасного наукового процесу.

Мета статті — проаналізувати і систематизувати теоретичні засади сутності поняття «художня освіта» у суспільно-історичному контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки ХХ століття. Окреслити перспективи використання виявлених здобутків у сучасних умовах.

Проведений аналіз словників [4–6, 8] дозволив виокремити такі тлумачення понять «художній» і «освіта». Установлено, що слово «художній» має ряд значень:

1) як такий, що пов'язаний з мистецтвом, з діяльністю в галузі мистецтва [8, т. 4, с. 196];

2) стосується сприйняття явищ мистецтва або їх створення, втілення, передавання або процесом творчості [5, с. 656];

3) відповідає вимогам мистецтва, естетичного смаку; естетичний, красивий [6, с. 870].

Термін «освіта» — це систематичний процес засвоєння знань, навичок, навчання, просвіта [8, с. 696, т. 2].

Як філософська категорія означає формування духовного складу людини, її виховання й самовиховання з опорою на соціально важливі цінності. У процесі освіти людина опановує соціально значущим досвідом людства шляхом отримання знань, умінь, навичок.

Виходячи з розуміння поняття «освіта» (за Л. Занковим), — це зміст триєдиного цілісного процесу засвоєння досвіду попередніх поколінь (навчання), виховання якостей і властивостей особистості, розумового і фізичного розвитку людини [7, с. 129].

У педагогічній думці розрізняються два значення поняття «освіта»: навчати (education) — процес передачі знань та формувати (formation) — процес становлення, внутрішнього упорядкування свідомості.

У словнику Даля є таке уточнення до слова «образовывать» — отражать, давать вид, образ ..., составляя нечто цельное, отдельное. Кого — совершать, улучшать духовно, просвещать; иногда придавать наружный лоск, приличное светское общенье, что и составляет разницу между просвещать и образовывать. Науки образовывают ум и знания, но не всегда нрав и сердце. Учение образует ум, воспитание, нравы...» [4, с. 1008].

Виходячи з інформаційного ланцюжка, художня освіта — це не тільки надання систематичних знань у галузі мистецтва (чи процес засвоєння знань, що пов'язаний з мистецтвом), але й формування духовного світу людини, за допомогою системних знань образотворчого мистецтва, виховання естетичного смаку, почуття міри, вміння самостійно мислити і цінувати прекрасне. Тобто кажучи іншими словами, «художня освіта» — це інститут відтворення духовної культури» [9, с. 34].

За визначенням О.В. Заславської й А.Л. Каганович, художня освіта є система підготовки майстрів образотворчого, декоративно-прикладного і промислового мистецтва, архітекторів-художників, мистецтвознавців, художників-педагогів, що у свою чергу визначає її предметно-орієнтовний характер [11].

Визначення поняття «мистецька освіта» теж розуміється різними дослідниками досить широко. Так, О. Волинська стверджує, що «мистецька освіта» це фахове навчання з різних видів образотвор-

чого мистецтва й допоміжних наук (у тому числі теорії та історії мистецтв) [3, с. 205].

Тут автор демонструє термінологічну плутанину, тому що термін «мистецький» розуміється набагато ширше, ніж вузько-фаховий «образотворчий». До мистецької освіти можна віднести як музичне мистецтво, так і театральне, кінематографічне та інше. Проте у більш пізніх своїх наукових розвідках дослідниця виводить більш точне поняття «художньої освіти». А саме: «це сукупність теоретичних і практичних надбань, світоглядних позицій в галузі образотворчого мистецтва, які можуть бути використані у процесі підготовки художників-педагогів, художників, митців-ремісників і, найголовніше, — нового покоління людей, здатних творчо мислити...» [2, с. 11].

Для художньої освіти характерно освоєння спеціальних знань, вмінь та навичок у галузі образотворчого мистецтва у певній системі, результатом якого є підготовка кваліфікованих художників і мистецтвознавців, що здатні самостійно займатися творчістю та науковою діяльністю. Досліджено, що художня освіта об'єднує усі види образотворчого мистецтва і включає до себе підготовку професійних творчих кадрів, естетичне виховання молоді, культурно-просвітницьку роботу серед населення та інше. А також визначає закономірності художньо-мистецької діяльності, її правила, норми, принципи і розглядає мистецький процес як невід'ємну частину історико-культурного процесу.

У словнику фінансових і юридичних термінів знаходимо: «художня освіта — це процес опанування й присвоєння людиною художньої культури свого народу і людства, один з найважливіших засобів розвитку і формування цілісності особистості, її духовності і творчої індивідуальності, інтелектуальності і емоційного багатства [12].

Тобто художня освіта несе на собі ще й функцію національного виховання особистості й репрезентує ціннісно-смысловий вимір буття суспільства, поєднуючи ху-

дожньо-естетичні й національні цінності, а також унаочнює історичне буття свого народу, містить «культурно закований» етнографічний, морально-етичний і суспільно-політичний матеріал. Художня освіта здатна відобразити духовні зв'язки людини з нацією, а також провести ланцюг духовної єдності з майбутніми поколіннями [1, с. 22 — 23].

Використання виховного потенціалу образотворчого мистецтва лежить у площині вдосконалення української системи національного виховання, що оптимізує формування активної, цілісної особистості, яка здатна стати репрезентантом української модерної нації. Про це у свій час писав академік Федір Шмідт ще на початку 1920-х років, який розглядав питання виховання митців-педагогів енциклопедичного розмаху [10, с. 22 — 23].

Проведене дослідження свідчить про існування різних підходів у науковій літературі до трактування терміну «художня освіта». Підсумовуючи, скажемо, що художня освіта охоплює передачу й опанування специфічних та професійних знань у царині мистецтва, а також пов'язує набуті знання, необхідні для фахової діяльності, із загальною освітою як процесом удосконалення особистості, досягнення нею соціальної зрілості, індивідуального зростання, духовного розвитку.

Література

1. *Авер'янова, Н. М.* Образотворче мистецтво як чинник національного виховання особистості (український аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.12. — Київ, 2007. — 20 с.
2. *Волинська, О. С.* Розвиток художньої освіти в Галичині в другій половині XIX — початку XX століття : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. С. Волинська / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Тернопіль, 2008. — 22 с.
3. *Волинська, О.* Традиції художньої освіти в Україні: досвід шкіл М. Раєвської-Іванової і М. Мурашка // *Діалог*

культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта : зб. наук. праць / голов. ред. І. А. Зязюн. — Львів : Світ, 2000. — Вип. 5. — С. 205–216.

4. *Даль, В. И.* Толковый словарь живого великорусского языка: Современное написание : В 4 т. — Т. 4. Р — Я / В. И. Даль. — М. : ООО «Изд-во АСТ» ; ООО «Изд-во Астрель», 2003. — 1144 с.

5. *Новий тлумачний словник української мови*: в 3 т. — К. : Аконтіт, 2004. — 862 с.

6. *Ожегов, С. И., Шведова, Н. Ю.* Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук; Институт русского языка им. В. В. Виноградова. — 4-е изд., доп. — М. : Азбуковник, 1999. — 944 с.

7. *Степанова, Т.* Компоненти і чинники формування змісту освіти // *Вісник Інституту розвитку дитини*. Вип. 23. Серія: Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. праць. — К. : Вид-во Нац. пед. університету ім. М. П. Драгоманова, 2012. — С. 128 — 132.

8. *Толковый словарь русского языка* : в 4 т. ; т.4 ; под ред. проф. Д. Ушакова. — М. : ТЕРРА, 1996. — 752 с.

9. *Чебикін, А.* Художня освіта в Україні XXI століття (культурологічний аспект) // *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта*: Зб. наук. праць. — Вип. 5 / Упорядник і відповідальний редактор С. О. Черепанова. — Львів : Вид-во «Світ», 2000. — С. 30 — 39.

10. *Шмагало, Р. Т.* Мистецька освіта в Україні середини XIX — середини XX століття: структурування, методологія, художні позиції : автореф. дис. ... д-ра мистецтва знав : 17.00.06 / Р. Т. Шмагало; Львів. нац. акад. мистец. — Л., 2005. — 44 с.

11. http://vseslova.com.ua/word/Художественное_образование-118165

12. *Словарь финансовых и юридических терминов* http://www.consultant.ru/law/ref/ju_dict/?word=%C4%EE%EC%EE%E2%EB%E0%E4%E5%ED%E8%E5

14.02.2013